

O‘ZBEKISTON MAKTABLARIDA DARSLAR SIFATINI OSHIRISH HAMDA BAHOLASH

**Gulnora Abdullayevna Shaxmurova – biologiya fanlari doktori, prof.
Alfraganus universiteti, Toshkent, O‘zbekiston.**

Annotatsiya: O‘zbekiston ta’lim tizimi islohot bosqichida bo‘lib, dars sifatini oshirish muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Shu munosabat bilan maktablarda dars sifatini oshirish masalasi tobora dolzarb bo‘lib bormoqda.

Kalit so‘zlar: maktablar, dars sifati, o‘quvchilar, o‘qituvchilar, o‘qitish metodikasi, O‘zbekiston ta’lim tizimi.

O‘zbekistonda o‘qituvchilar yetarli darajada ta’lim yo‘qligi, ish haqining yetarli emasligi, zamonaviy o‘qitish usullaridan foydalana olmaslik kabi ko‘plab muammolarga duch kelmoqda. Darslar sifatini oshirish ushbu muammolarni bartaraf etishga yordam beradi. Tez o‘zgarib borayotgan dunyoda zamonaviy talabalar mehnat bozorida muvaffaqiyatli raqobatlashish uchun yangi bilim va ko‘nikmalarga muhtoj. Darslar sifatini oshirish o‘quvchilarning kerakli bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishini ta’minlashga yordam beradi. Sifatsiz darslar o‘quvchilarning sog‘lig‘i yomonlashishiga, shuningdek, xatti-harakatlar, zo‘ravonlik va jinoyat kabi salbiy ijtimoiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Darslar sifatini oshirish bu muammolarning oldini olishga yordam beradi.

Zamonaviy maktab ta’limi ta’lim jarayonining samaradorligi va o‘quvchilarning bilim olish sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadigan bir qator muammolarga duch kelmoqda. Ushbu maqolada biz o‘qituvchilarning o‘qitish jarayonida duch keladigan asosiy muammolarini ko‘rib chiqamiz va maktab ta’limidagi mavjud vaziyatni tahlil qilamiz.

Asosiy muammolardan biri - malakali o‘qituvchilarning yetishmasligi. Hozirgi vaqtda ko‘plab maktablarda malakali o‘qituvchilarning yetishmasligi mavjud bo‘lib, bu o‘quvchilarning bilim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bundan tashqari, ko‘plab o‘qituvchilar turli xil toifadagi talabalar bilan ishlashda qiynaladi, buning natijasida ba’zi o‘quvchilar bilim va ko‘nikmaga ega emas, boshqalari esa o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqara olmaydi.

Yana bir muammo - dars o‘tish vaqtining cheklanganligi. O‘qituvchi materialni tushuntirishi, amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazishi va uy vazifalarini tekshirishi kerakligi

sababli, darslar ko‘pincha juda qizg‘in bo‘lib qoladi, bu esa o‘qitish sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Yana bir muhim muammo - talabalarga individual yondashishning yo‘qligi. Ko‘pgina maktablarda o‘qituvchilar ko‘plab talabalar bilan ishlashlari kerak, buning natijasida har bir o‘quvchining shaxsiy ehtiyojlari e‘tiborga olinmaydi. Bu ba‘zi talabalarga kerakli yordam va yordamni olmasliklariga olib kelishi mumkin, bu esa motivatsiya va o‘rganish samaradorligini pasayishiga olib kelishi mumkin.

Bundan tashqari, ota-onalarning ta‘lim jarayoniga jalb qilinmasligi muhim muammodir. Ota-onalar o‘z farzandlarini tarbiyalash va qo‘llab-quvvatlashda muhim rol o‘ynashi mumkin, lekin ko‘p hollarda ular maktabdan chetda qolmoqda. Bu o‘quvchilarning ota-onalari tomonidan yetarlicha qo‘llab-quvvatlash va motivatsiya olmasliklariga olib kelishi mumkin, bu esa ularning faoliyatiga va o‘qishga qiziqishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Nihoyat, biz ko‘rib chiqadigan so‘nggi muammo - bu zamonaviy texnologiya va uskunalardan foydalanish cheklangan. Zamonaviy texnologiyalar o‘quv jarayoni samaradorligini sezilarli darajada oshirishi mumkin, ammo ko‘plab maktablar o‘z o‘qituvchilari va o‘quvchilarini zarur jihozlar va dasturiy ta‘minot bilan ta‘minlay olmaydilar.

Umuman olganda, zamonaviy maktab ta‘limida dars samaradorligi va o‘quvchilarning bilim olish sifatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadigan ko‘plab muammolar mavjud. Ammo shunga qaramay, o‘qituvchilar har doim turli metod va innovatsion yondashuvlardan foydalangan holda dars samaradorligini oshirish va o‘qitish sifatini oshirishga intiladilar. Keyinchalik ulardan ba‘zilarini ko‘rib chiqamiz.

Darslarni samaraliroq qilish va o‘quvchilar bilimni yaxshilash uchun o‘qituvchilar foydalanadigan ko‘plab texnika va yondashuvlar mavjud. Bunday yondashuvlardan biri har bir talabaga individual yondashishdir. O‘qituvchilar har bir talabaning individual ehtiyojlari va qobiliyatini aniqlash uchun turli usullardan foydalanishlari mumkin, masalan, yakka tartibda suhbat, kuzatishlar, testlar va boshqalar. Bu o‘qituvchiga har bir talaba uchun qaysi yondashuv eng yaxshi ekanligini aniqlashga va darslarni o‘z ehtiyojlariga moslashtirishga imkon beradi. individual ehtiyojlar.

Samarali bo‘lishi mumkin bo‘lgan yana bir yondashuv zamonaviy texnologiyalardan foydalanishdir. Bugungi kunda ko‘plab maktablar o‘rganishni osonlashtirish va o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni

yaxshilash uchun interfaol doskalar, kompyuterlar, planshetlar va boshqa jihozlardan foydalanmoqda. Shuningdek, o'qituvchilarga darslarni samarali tashkil etish va o'tkazishga yordam beradigan ko'plab dasturiy echimlar mavjud, masalan, elektron darsliklar, onlayn kurslar va boshqalar.

Yana bir yondashuv - ta'lim jarayonida o'yin elementlaridan foydalanish. Ko'pgina o'qituvchilar darslarni o'quvchilar uchun qiziqarli va qiziqarli qilish uchun o'yin va mashg'ulotlardan foydalanadilar. Bu, ayniqsa, disleksiya, DEHB va boshqa konsentratsiya muammolariga moyil bo'lgan talabalar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Va nihoyat, ota-onalar farzandlarining bilim olishida muhim rol o'ynashi mumkinligini hisobga olish kerak. O'qituvchilar ota-onalarni o'quv jarayoniga jalb qilishlari mumkin, masalan, ota-onalar konferentsiyalarini o'tkazish, axborot byulletenlarini yuborish va hokazo. Shuningdek, ota-onalarga uyda o'z farzandlariga qanday yordam berishlari mumkinligi haqida kerakli ma'lumotlarni taqdim etish kerak, masalan, qo'shimcha o'qish materiallari yoki mustaqil topshiriqlarni bajarish.

Umuman olganda, o'qituvchilar talabalarning bilimni yaxshilash uchun foydalanishi mumkin bo'lgan ko'plab texnika va yondashuvlar mavjud. Har bir talaba har xil va barchaga mos keladigan yagona yondashuv yo'q. Shuning uchun har bir talabaning individual ehtiyojlariga moslashish uchun turli xil usul va usullardan foydalanish muhimdir. Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar, o'yin elementlari va ota-onalarning ishtiroki ta'lim jarayonining sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi va o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Shuni yodda tutish kerakki, o'qituvchilar o'z ishining sifatini doimiy ravishda oshirish va ta'lim jarayoni samaradorligini oshirish uchun doimo yangi usul va yondashuvlarni izlashga tayyor bo'lishi kerak.

O'zbekiston maktablarida ta'lim sifatini oshirishga yordam beradigan ba'zi tavsiyalarni sanab o'tamiz:

1) O'quv rejasini takomillashtirish: O'quv dasturi shunday tuzilishi kerakki, talabalar barcha sohalar bo'yicha zarur bilim va ko'nikmalarni egallasinlar. Shuningdek, u tanqidiy fikrlash va muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga urg'u berishi muhimdir.

2) O‘qituvchi va talabalar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni kuchaytirish: O‘qituvchilar o‘quvchilar bilan do‘stona muhit yaratishi va aloqa o‘rnatishlari, ularga materialni o‘rganish va muammolarni hal qilishda yordam berishlari kerak.

3) Texnologiyadan foydalanish: Zamonaviy texnologiya talabalar uchun interaktiv va qiziqarli qilish orqali o‘quv jarayonini sezilarli darajada osonlashtirishi mumkin. Masalan, interfaol doska, kompyuter va planshetlardan foydalanish o‘quvchilarga materialni yaxshiroq tushunishga va uni esda saqlashga yordam beradi.

4) Talabalarga individual yondashish: O‘qituvchilar har bir o‘quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olishi va o‘qitish uslubini har bir talabaga moslashtirishi kerak.

5) Ota-onalarning ishtiroki: Ota-onalar o‘z farzandlarini o‘rganishda qo‘llab-quvvatlab, uy vazifalarini bajarishda yordam berishlari mumkin.

6) O‘quv faoliyatini baholash: O‘quv faoliyatini baholash o‘qituvchi va o‘quvchilarga materialni qay darajada o‘zlashtirganliklarini va qaysi sohalarda qo‘shimcha o‘rganishni talab qilishini tushunish imkonini beradi.

7) Qo‘shimcha mashg‘ulotlar va darslar: Materialni o‘rganishda qiynalayotgan talabalar materialni yaxshiroq tushunishlari va qo‘llashlari uchun qo‘shimcha mashg‘ulotlar va darslar olishlari mumkin.

Albatta, maktabda ta‘lim sifatini oshirishga yordam beradigan boshqa ko‘plab usullar mavjud. O‘qituvchilar va maktab ma‘muriyati doimiy ravishda o‘qitish uslublarini takomillashtirish ustida ish olib borishi, yaxshi natijalarga erishishga intilishi muhim. Talabalarning loyihalarda ishtirok etishi, ekskursiya va tadbirlar tashkil etish, qo‘shimcha seminar va maslahatlar o‘tkazish ana shunday usullar qatoriga kiradi. Bu usullarning barchasi talabalarning o‘sishi va rivojlanishiga yordam beradigan qo‘llab-quvvatlovchi va rag‘batlantiruvchi ta‘lim muhitini yaratishga yordam beradi.

O‘rganish natijalari shuni ko‘rsatadiki, maktabda dars berish jarayonida o‘qituvchilar duch keladigan ko‘plab muammolar, masalan, vaqt etishmasligi, sinfda o‘quvchilarning ko‘pligi, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyati cheklanganligi va hokazo. Biroq, dars samaradorligini oshirish va o‘quvchilarning bilim sifatini oshirish uchun ko‘plab texnika va yondashuvlar mavjud.

Har bir talabaga individual yondashuv ayniqsa samarali bo‘lishi mumkin, chunki u o‘qituvchiga har bir talabaning individual ehtiyojlari va qobiliyatini

aniqlashga va darslarni shu ehtiyojlarga moslashtirishga imkon beradi. Biroq, bu yondashuv o‘qituvchidan ko‘proq vaqt va kuch talab qilishi mumkin.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o‘quv jarayonini osonlashtirish va o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni yaxshilashda ham foydali bo‘lishi mumkin. Biroq, ba’zi maktablar zarur apparat va dasturiy ta’minotga ega bo‘lmasligi mumkin.

O‘quv jarayonida o‘yin elementlaridan foydalanish, ayniqsa diqqatni jamlashda muammolari bo‘lgan o‘quvchilar uchun darslarni yanada qiziqarli va qiziqarli qilishda foydali bo‘lishi mumkin. Biroq, bu yondashuv barcha talabalar uchun mos kelmasligi va kerakli bilim va ko‘nikmalarni ta’minlashi mumkin.

Va nihoyat, ota-onalar farzandlarining bilim olishida muhim rol o‘ynashi mumkinligini hisobga olish kerak. Ota-onalarni o‘quv jarayoniga jalb qilish va ularga uyda o‘z farzandlariga qanday yordam berishlari haqida tegishli ma’lumotlarni taqdim etish o‘quvchilarning muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Umuman olganda, maktabda dars sifatini oshirishda turli xil o‘qitish usullaridan foydalanish samarali bo‘lishi mumkin, ammo har bir metodning o‘ziga xos afzalliklari va kamchiliklari bor, o‘qituvchilar aniq o‘quvchilar va vaziyatlar uchun eng samarali yondashuvni tanlashlari kerak.

Xulosa qilib, quyidagi xulosalar chiqarish mumkin:

1) O‘qitishning turli usullari va usullarining afzalliklari va kamchiliklari mavjud. Bir nechta usullarning kombinatsiyasidan foydalanish bitta usuldan ko‘ra samaraliroq bo‘lishi mumkin.

2) Har bir o‘quvchiga individual yondashish o‘qituvchiga har bir o‘quvchining ehtiyojlari va qobiliyatini to‘g‘ri aniqlashga yordam beradi, bu esa darslarni uning individual ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi.

3) Interfaol doskalar, kompyuterlar va dasturiy yechimlar kabi zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o‘quv jarayonini va o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni sezilarli darajada yaxshilash imkonini beradi.

4) Ta’lim jarayonida o‘yin elementlaridan foydalanish darslarni o‘quvchilar uchun qiziqarli va jozibador qilish imkonini beradi.

5) Ota-onalar o‘z farzandlarining bilim olishida muhim rol o‘ynashi mumkin va ularning o‘quv jarayoniga jalb etilishi ta’lim natijalarini yaxshilashi mumkin.

6) O‘qituvchilarning o‘qitish mahorati va samaradorligini oshirish uchun yangi usul va texnologiyalarni o‘zlashtirib, o‘rganish va rivojlanishda davom etishi muhim.

Maktablarda dars sifatini oshirish sohasida olim-pedagoglar, ta’lim va pedagogik amaliyot mutaxassislari, pedagogik psixologiya sohasi mutaxassislari, shuningdek, ta’lim-tarbiya ishlari bilan bog‘liq boshqa mutaxassislar.

Ularning izlanishlari o‘qitishning yangi uslub va uslublarini izlashga, shuningdek, o‘quv jarayoni samaradorligini oshirishga imkon beradigan darslarni o‘tkazishning maqbul shakl va uslublarini aniqlashga qaratilgan.

Bu sohaning ayrim olimlari o‘qituvchi va o‘quvchilarning sinfda o‘zaro munosabatlarini o‘rganishga, o‘quvchilarning o‘quv jarayonida faol ishtirok etishiga yordam beruvchi ta’lim muhitini yaratishning yangicha yondashuvlarini ishlab chiqishga e’tibor qaratgan. Boshqa olimlar o‘qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish usullariga, shuningdek, talabalarni tushunish va akademik muvaffaqiyatga yordam beradigan talabalarni baholash tizimlarini ishlab chiqishga e’tibor berishadi.

Ayrim olimlar o‘quv jarayonida elektron darsliklar, videodarslar, vebinarlar kabi texnologiyalar va interfaol ta’lim vositalaridan foydalanish, ularning o‘quvchilar motivatsiyasi va o‘quv samaradorligini oshirishdagi o‘rni haqida ham izlanishlar olib bormoqda.

Ushbu yo‘nalishdagi tadqiqot natijalariga kelsak, ular darslarni o‘qitishning yangi uslub va yondashuvlarini ishlab chiqish, elektron o‘quv materiallarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, shuningdek, o‘qituvchilarning malakasini oshirish va talabalarni baholash tizimini ishlab chiqishni o‘z ichiga olishi mumkin. Bundan tashqari, tadqiqot natijalari maktablar va o‘qituvchilarga o‘quv jarayonini optimallashtirish, ta’lim sifatini oshirish va o‘quvchilarni o‘rganish va tarbiyalashda yaxshi natijalarga erishishga yordam beradi.

Umuman olganda, tadqiqot turli xil o‘qitish usullari va yondashuvlaridan foydalanish maktabda dars sifati va o‘quv natijalarini sezilarli darajada yaxshilashi mumkinligini tasdiqladi. Shu bilan birga, har bir talabaning individual ehtiyojlarini hisobga olish va o‘qituvchilar o‘z ishida maksimal samaradorlikka erishish uchun yangi usul va texnologiyalarni ishlab chiqish va o‘zlashtirishni davom ettirish kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Selevko G.V. Zamonaviy dars / G.V. Selevko. - M.: “Xalq ta’limi”, 2015.- 187 b.
2. Molochkina N.Yu. Boshlang'ich sinflarda o‘quv jarayonining diagnostikasi, tahlili va monitoringi. "Boshlang'ich sinf o‘qituvchisi" jurnali. 2002 yil
3. Krilova N.B. Ta'limning sinf-dars tashkil etishiga qarshi loyiha usullari Maktab texnologiyalari. - 2004. – No 5. – B.59.
4. Abdullaeyvna S.G., Sergeevna K.N. An education of ecological culture of students in the conditions of professional training // East European Scientific Journal. – 2022. – №. 1-2 (77). – C. 11-15.
5. Shakhmurova G. A., Egamberdiyeva L. N., Shakhmurova M. A. Health protection activity of a teacher in formation of students’ personality: European science review. – 2017. № 3-4. C 85-86.

Research Science and Innovation House